

קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות

הרב יצחק רודריג

מקורות העוסקים בקדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות:

א. משנה (מגילה כה, א):

"ועוד אמר רבי יהודה בית כנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלי, ואין פורשין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדיא שנאמר והשימותי את מקדשכם קדושתן אף כשהן שוממין".

ב. תורת כהנים (פרק ו' פסקא ד') על הפסוק, "ונתתי את עריכם חרבה והשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם" (ויקרא כו, לא):

"מקדש, מקדשי, מקדשיכם לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות".

המלבי"ם וכן התורה תמימה (סימן מב) מסבירים שדרשו כך בגלל שהמילה "מקדשיכם" היא בכינוי לישראל ולא כמו שבדרך כלל המילה "מקדש" בכינוי להקב"ה כגון ומקדשי תיראו.

ג. משנה (מגילה כה, ב):

"בני עיר שמכרו רחובה של עיר, לוקחין בדמיו בית הכנסת, בית הכנסת לוקחין תיבה".

משמע מדברי המשנה שבוודאי ישנה קדושה בבית הכנסת.

ד. גמרא (מגילה כו, ב):

"אמר רבא האי בי כנישתא חלופה וחכונה שרי אוגורה ומשכונה אסור, מאי טעמא בקדושתיה קאיי".

מחלוקת הרמב"ן והר"ן בענין קדושת בית הכנסת:

שואל הרמב"ן בחידושי (מגילה דף כה, ב):

"כשמכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר היכו שרו דמייהו למשתא בהו שכרא והלא נתפסין בקדושתם? ויש ליישב ולומר דבית הכנסת עשו אותו כחשמישי מצוה כגון לולב וסוכה והן עצמן אעפ"י שזוקקין לאחר זמן, בזמן המצוה יש בהן קדושה של כבוד וכו', ופירוש הדברים דנוי סוכה אסורין בשעת מצותן משום דחל שם שמים עליהן, אבל אם בא לסלקן מן המצווה ולהסתפק מהן, אסור משום מוקצה למצותן וכו'. לפיכך, בית הכנסת כל זמן שבני העיר רוצין בו ומצותן עליו, נוהגין בו קדושה, ואפילו בחורבנו, שהרי עדיין לא עבר זמן מצותו, וראוי לשפץ אותו ולבנותו. אבל אם נמלכו למכרו, כבר עבר זמן מצותו כסוכה לאחר שבעה, ונפקע קדושה מיניה".

הר"ן (על הרי"ף פרק בני העיר דף ח ד"ה ומאן דשרי וכו') חולק על הרמב"ן וכותב:

"דבית הכנסת ודכוותיה כיון שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה, הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם ואפילו התנו עליו ד' טובי העיר במעמד אנשי העיר אי אפשר שתפקע

קדושתו בכדי מפני כבוד הקדושה שיש בו, מיהו לאחר שהטילו קדושתו על הדמים קדושת דמים קלישא מקדושת בית הכנסת לפי שדמים אלו לא עמדו מעולם לדבר שבקדושה ועוד דהויא לה קדושה שניה וקלישא מקדושה ראשונה וכו'... אבל במעמד אנשי העיר יכולין להפקיע לקדושת בית הכנסת בכדי".

למדנו שיש מחלוקת בין הרמב"ן והר"ן בעניין קדושת בית הכנסת. לדעת הרמב"ן קדושתו היא קדושת כבוד בלבד כנוי סוכה ולולב, ולדעת הר"ן הטילו חכמים קדושה על בית הכנסת וקדושתו היא מדרבנן.

השדי חמד (מערכת הבי"ת אות מג) מחדש שאמנם הר"ן סובר שקדושת בית הכנסת דרבנן, אלא שהוא סובר שלדעת הרמב"ן קדושתו מדאורייתא. וכמו כן מביא בשם שר"מ (מהדורא ה סימן סג בד"ה והנה) שכתב מפורש שהר"ן סובר שקדושת בית הכנסת דרבנן, ולהרמב"ן דאורייתא.

בשר"ת מהרי"ק (סימן קסא) כתב:

"בכל מקום דמו רבוחינו ז"ל בית כנסת לבית המקדש, כדאמרינן בפרק בתרא דמגילה (דף כט) ואהי להם למקדש מעט, אומר שמואל בר רב יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ותנן נמי בית הכנסת שחרב אין מספידין בו וכו' שנאמר והשימותי את מקדשיכם וכו'. ומתוך זה כתב שם המרדכי שאסור לנתוץ אבן מבית כנסת כמו שאסור לנתוץ אבן מן ההיכל".

מדבריו אלו של המהרי"ק (וזו גם דעת המרדכי) חכמים הם שדימו בית כנסת לבית המקדש והפסוקים הם רק אסמכתות בלבד.

והנה לא רק הר"ן סובר שקדושת בית הכנסת דרבנן. באשכול, הלכות בית כנסת, כתב:

"ויש מי שאומר שאסור לנתוץ ולהרוס דבר בבית הכנסת מה שאינו לצורך בניין כיון דהשוו חכמים קדושתו למקדש, ואמרינן המוחק השם והנותץ אבן מן ההיכל עובר בל"ת כן לה' אלו קיכם".

והנחל אשכול (ס"ק יז) כתב:

"קדושת בית הכנסת מדרבנן ודברי חז"ל בגמרא מגילה כ"ח. בית כנסת שחרב בקדושתו וילפי מוהשימותי את מקדשיכם וכך בתו"כ מקדשיכם לרבות בית כנסת זוהי רק אסמכתא בעלמא דקרא דווקא במקדש. ובית כנסת אף בישובו מדרבנן דמצינו דאקילו בה רבנן לענין מנעל וריקיקה ושינה ואכילה ולענין מכירה. וכ"כ הרמב"ן וכו' וכ"כ הר"ן שחכמים הטילו קדושה על בית הכנסת משום שאומרים בה קדושה".

מדברי הנחל אשכול אלו נראה שגם הרמב"ן סובר שקדושת בית הכנסת מדרבנן אלא שאנו כתבנו לעיל את דבר הרמב"ן ולעניות דעתנו נראה שאין דברי הרמב"ן כדברי הר"ן לגמרי אלא לדבריו קדושת בית כנסת זוהי קדושה של כבוד בלבד כנוי סוכה ולולב.

אלא שאחר כך ראיתי בשו"ת פסקי עוזיאל (סימן מט) שמחדש בדברי הר"ן והרמב"ן

וז"ל:

"דברי הר"ן האומר דבית כנסת ודכותיה כיוון שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם, ולא אמר הר"ן זאת אלא לענין קדושת הגוף. שלדעת הרמב"ן בית הכנסת הוא קדוש קדושת הגוף והדין נותן שלא יהיה לו פדיון אם לא שחכמים עשו אותו כסוכה ולולב שנוזקין לאחר מצוותן ובזמן מצוותן אין להם אלא קדושה של כבוד. הלכך כשנמלכין בני העיר למכרו שרי, לפי שעבר זמן מצוותו ונפקעה קדושתו כסוכה ולולב לאחר זמנו. והר"ן חלק ע"ז וסובר דבית כנסת אינו קדוש קדושת הגוף לענין שלא יהיה לו פדיון. אלא שחכמים הטילו בו קדושה מדבריהם וכי אבל לדברי הכל לענין מורא בית כנסת כל זמן שהוא משמש בקדושתו חייבין אנו במוראו מדקאמר את מקדשי תיראו".

שיטות ראשונים שקדושת בית כנסת דאורייתא:

לעומת שיטת הר"ן הרמב"ן האשכול והמהרי"ק מצינו להקה גדולה של ראשונים הסוברים שקדושת בית כנסת דאורייתא.

היראים (סימן תט) [שכד] כותב:

"ויראת מאלקיך ציוה בהכנס אדם למקדש או בבית הכנסת או לבית המדרש שינהג בהם מורא וכיבוד דכתיב בפרשת בהר סיני את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו לא ממקדשי אתה ירא אלא ממי שהזהיר על המקדש פי' מן הקב"ה ומצינו בית כנסת ובית המדרש שנקראו מקדש דתניא בת"כ והשימותי את מקדשיכם מקדש מקדשי מקדשיכם לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות וכי. למדנו כשאמרה תורה את מקדשי תיראו שבתי כנסיות ובתי מדרשות בכלל והמורא מה הוא אינו מפורש במקרא ופירשו חכמים כל אחד לפי סברתו לפי חומר קדושתו וכי. וכן לעיל סימן קד [שפן] בדין הקדש כתב וכשם שאסור להנות מן ההקדש כך אסור להנות מן בתי כנסיות ובתי מדרשות שנתיחדו לתפילה לדרשה שגם זה הקדש וכי".

והתועפות ראם (סעיף א) כתב:

"מבואר דדעת רבינו דבית כנסת ובית המדרש תשמיש קדושה הוא ולא תשמיש מצווה. אלא שאף לדעת רבינו הרא"ם אין קדושת בית כנסת שווה למקדש ולכן כתב ופרשו חכמים כל אחד לפי סברתו ולפי חומר קדושתו הרי דאין קדושתן שווה וממילא אין לתפוס על שיטת רבינו מהא דתניא בתוספתא דמגילה אבני היכל ועזרות שנפגמו ושנגממו אין להם פדיון וא"כ מ"ש בית כנסת דחלופא וזבניא שרי כמו שהקשה הרמב"ן דבאמת לא לכל דבר שווה בית כנסת ובית מדרש להר הבית, הלשכות והעזרות אע"ג שכולן קדשי מדאורייתא".

סמ"ג:

גם מדברי הסמ"ג הן במ"ע יט ובמיוחד במצווה קסד לאחר שכותב שיש מ"ע להיות ירא מהמקדש שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תראו וכו' כותב וז"ל:
 "וגם בכתי כנסיות ובכתי מדרשות צריך מורא וכבוד ואין נוהגין בהן קלות ראש כאשר ביארנו בהלכות תפילה וכו' ותניא בת"כ 'והשימותי את מקדשיכם', לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו', אפילו עתה כשאין שוממין בקדושתן הן עומדין".
 משמע מדבריו של הסמ"ג המביא באותה מצווה הן את מורא המקדש והן את מורא בית כנסת ובית מדרש - ששניהן דאורייתא.

שאלות:

השאלות (פרשת עקב, קמה) כותב:
 "ושערי המקדש ולשכות ועזרות פטורין (הכוונה לפטור ממצוות מזוזה - י"ר) שהן קדש. בתי כנסיות ומדרשות נמי פטורין דאיקרין מקדש שנאמר 'והשימותי את מקדשיכם'".

מלשונו נראה שקדושת בית כנסת ובית מדרש מדאורייתא שאם לא כן אי אפשר לבטל מצוות עשה של מזוזה לדבר שכל עיקרו וקדושתו דרבנן.

סמ"ק:

הסמ"ק (יום ראשון סימן ו) כותב:

"לירא מקדש (ויקרא יט) דכתיב ומקדשי תיראו ובזמן הזה הוה בית הכנסת מקדש מעט".
 נראה שהעידנא מצוות היראה מן התורה חלה על בית הכנסת וכדעת היראים והסמ"ג הסוברים שקדושת בית הכנסת מהתורה.

וכן הבין בדברי הסמ"ג והסמ"ק הרב בעל מקדש מעט, שקדושת בית הכנסת מהתורה. אמנם בפרוש ציביון העמודים (סימן ו ס"ק א ד"ה לירא מקדש) מקשה הרי לא הביא בספרו אלא המצוות הנוהגות בזמן הזה. ובספר ברית משה לסמ"ג (עשין קסד) תירץ דרבינו הביא מצווה זו משום דשייכת גם בזה"ז לעניין בתי כנסיות ובתי מדרשות. ואולם בעל ציביון העמודים כותב:

"תרוץ זה תלוי במחלוקת שנחלקו הראשונים האם קדושת בית הכנסת היא מדאורייתא או מדרבנן, ואף מדברי רבינו נראה שקדושת בית כנסת ובית מדרש מדרבנן. ואין להוכיח שהסמ"ק סובר שקדושתו מהתורה בגלל שהביא לדיני קדושת בית הכנסת ומוראו גבי מצות מורא מקדש, אין בזה הכרח דיש לומר דכיון דמדרבנן איכא כאן קדושה, וגם מצות מורא מדבריהם ואסמכוה אהך קרא דומקדשי תיראו, סמכם רבינו לפרשם בהדי הדדי דכל דיני מורא ביהכ"נ ממקדש ילפינן ודרשה דגמרא במגילה כט'. על הפסוק דואהי להם למקדש מעט (יחזקאל יא' טז) אלו בכ"נ ובמ"ד דרשה זו אסמכתא בעלמא היא והם

קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות

דאינו אלא מדרבנן כשכותב הסמ"ק תוכחה מגולה לאותם המדברים דברים בטלים או עושים שחוק וקלות ראש בבית הכנסת בשעת התפילה דיש בזה עון שעיי"ז נמנעים מלענות אמן. ולא הזכיר דבזה גופא איכא איסורא דאורייתא מקרא דומקדשי תיראו וע"ז תו אין תימה מה שלא הזכיר איסורא דרבנן דמורא ביהכ"ג, משום דקאמר התם מאי דעדיף מיניה, דבר התלוי בחיי העוה"ב".

אבל מצאתי שגם בשדי חמד (ח"א מערכת ב אות מג בשם ספר פתח הדביר ח"ג) שהביא שדברי הסמ"ק בסימן ו מורים שקדושת בית כנסת דאורייתא והלימוד והשוואה לבית המקדש זוהי בהשוואה גמורה ודרשה גמורה.

דעת הרמב"ם:

הרמב"ם במניין המצוות (מצות לא תעשה סה) כותב:

"שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות או בתי מדרשות וכן אין מוחקין את השמות המוקדשין ואין מאבדים כתבי הקדש שנאמר 'אבד תאבדון לא תעשו כן לה' אלוקיכם".

ומוכח מזה שלדעת הרמב"ם קדושת בית כנסת היא מדאורייתא, ויכול להיות שטעמו של הרמב"ם דכתיב לא תעשון כן לה' אלוקיכם שמשמע שכל המיוחד לשמו יתברך הוא בכלל זה ובית כנסת ובית מדרש ששכינה שרויה בהם הרי הם בכלל זה. וכן מבואר (הלכות מזוזה ו, ו): "הר הבית הלשכות והעזרות ובתי כנסיות ובתי מדרשות שאין בהן בית דירה פטורין לפי שהן קדש". אם נאמר שקדושת בית כנסת דרבנן איך הפקיעו מחיוב מזוזה שהיא מהתורה? אלא בהכרח סובר הרמב"ם שקדושתו מהתורה.

ולכאורה אפשר להביא ראיה שסובר הרמב"ם שקדושת בית כנסת מדרבנן. כך כתב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה א, כ): "אבנים וקורות שחצבן מתחילה לבית הכנסת אין בונים אותן להר הבית". וכתב הכסף משנה שם דמשמע מהרמב"ם שזה ששינוי שאבנים שחצבן מתחילה להדיוט פסולין להר הבית היינו שחצבן לבית הכנסת ותמה מי דחקו לפרש כן ולמה לא פירש הדיוט ממש. ותירץ דאפשר דבדוכתיה אחרינא איתיה בהדיא.

אבל אם נאמר שדעת הרמב"ם שקדושת בית כנסת היא רק מדרבנן תתקבל יותר על הדעת שיטתו, שאבנים שנחצבו עבור בית כנסת נקראים הדיוט לגבי קדושת הר הבית, שהיא קדושה של תורה. אבל אם נאמר שהרמב"ם סובר שקדושת בית כנסת מהתורה יובן פחות מדוע פסק שאבנים שנחצבו לשם בית כנסת נקראים שנחצבו להדיוט ופסולין להר הבית. אבל זו אינה הוכחה גמורה שהרמב"ם סובר שקדושת בית כנסת מדרבנן, שהרי לרמב"ם צריך שהחציבה תהיה מיוחדת להר הבית. וכל שאר הקדושות נחשבות כהדיוט בנקודה זו ביחס לדין המיוחד של הר הבית שצריך לחצוב אבנים מתחילה לשם הר הבית. ולכן אף על פי שקדושתו של בית כנסת מהתורה אבנים וקורות שחצבן לבית כנסת אין בונין אותן בהר הבית.

זכיתי והגיע לידי הספר משנת יוסף הרוצה לחדש בדין בית הכנסת שאף אם נאמר שקדושתו היא מדרבנן איסור ניצתו הוא מהתורה, והוא על פי מה שכתב הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה סה):

"ולשון האזהרה שבאה בזה הענין הוא אמרו לא תעשון כן לה' אלוֹקֵיכֶם וכו' וכל מי שעבר על דבר זה כגון שיהרוס שום דבר מן ההיכל והמזבח והדומה להם או שימחה שם משמות ה' לוקה".

והנה כתוב במנין המצוות לרמב"ם שבראש ספר היד החזקה (לא תעשה סה) שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות או בתי מדרשות וכו' ויש לפרש כוונתו שגם אם עצם קדושת בית כנסת רק מדרבנן מכל מקום אסרה התורה לנתוץ בית המיוחד לעבודת האל גם אם אין עליו קדושה מהתורה, מכיוון שאיסור נתיצה אינו קשור כלל עם קדושה אלא עם השתמשות ויעוד. וכל המיועד לעבודת האל ומשתמשים בו לזה אסרה התורה לאבדו. ולמרות סברה זו ניתן לומר שגם הרמב"ם יסבור שקדושת בית כנסת דרבנן, ואיסור נתיצתו מן התורה. ומה שכותב הרמב"ם במנין המצוות (לא תעשה סה) הוא רק בדרך אסמכתא. אכן בהלכותיו לא הזכיר הרמב"ם בתי כנסיות וכך כותב (הלכות יסודי התורה ו, ז וכעין זה בהלכות בית הבחירה א, יז): "הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה לוקה שנאמר בעבודת כוכבים כי את מזבחותם תתוצון וכתוב לא תעשון כן לה' אלוֹקֵיכֶם". וכן בהלכות תפילה (יא, יא) בכתבו ענין נתיצת בית כנסת והביא הלכה זו "דלא ליסתר אינש בי כנישתא עד דבני' וכו', ולא הזכיר כלל ואפילו ברמז איסור דלא תעשון כן לה' אלוֹקֵיכֶם. ומכח זה כתב בשו"ת קרן לדוד (סימן לד ד"ה שוב ראיתי):

"דצ"ל דבמנין המצוות אין כונתו אלא בדרך אסמכתא ולעולם אין איסור נתיצת בית כנסת איסור תורה אלא מדרבנן וזה חולק על דברי שו"ת דברי חיים ח"א סימן ג שכתב דכוונת הפמ"ג דגם אם קדושת בית כנסת רק מדרבנן מ"מ י"ל דמה"ת אסור להרוס דבר שנעשה להתפלל בו ולהתוועד לדבר שבקדושה".

אמנם בשו"ת אבני נזר (או"ח לה) מסיק דלרמב"ן דבית הכנסת רק דין תשמישי מצוה עליו ודאי אין איסור נתיצתו מדאורייתא. והרמב"ם במנין המצוות דסובר דאיסור נתיצה מהתורה הוא משום שסובר שיש קדושה ממש על בית הכנסת ומה שכתב (הלכות יסודי התורה ו, ח) דאין מאבדין כתבי הקודש, והמאבדן מכין אותו מכות מרדות כתב האבני נזר "כנראה דס"ל להרמב"ם דלעולם אסור מן התורה למוחקן, אלא שאין לוקין עליהן כמו באכילת חלב טמאה וביצת עוף טמא מ"מ דעת הרמב"ם בנתיצה דאורייתא משום דקדושתו מהתורה".

דברים אלה הם כדברי השדי חמד שתולה איסור נתיצה אם הוא דאורייתא או דרבנן בקדושת בית הכנסת אם היא דאורייתא או דרבנן. כמו כן בעל קרית ספר למב"ט בהלכות בית הבחירה פרק א כותב על דברי הרמב"ם:

קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות

“אבנים וקירות שחצבן מתחילה לבית הכנסת אין בונין אותם כהר הבית ואי קדושת בית הכנסת לא היא דאורייתא משום דבית הכנסת הוי לתפילה בקבע מיחזי קדושתיה חמירא מקדושת הר הבית, אלא שנראה דרשה גמורה הא דרשינן והשימותי את מקדשיכם לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות”.

העניינים למשפט (יבמות ו) מבין ששיטת הרמב"ם לגבי קדושת בית כנסת וב"מ שקדושתן מהתורה וראיה לכך דברי הרמב"ם במנין המצוות. גם המהרש"ם (דעת תורה סימן קנב) מבין בדעת הרמב"ם במנין המצוות בתחילת היד החזקה שקדושת בית כנסת ובית מדרש הם מהתורה.

כמו כן כתב הרמב"ם (הלכות תפילה יא, יא): “בתי כנסיות ובתי מדרשות שחרבו בקדושתן הן עומדות שנאמר והשימותי את מקדשיכם אף על פי שהן שוממין בקדושתן הן עומדין”. וניתן אולי לדייק שגם הערוך לנר (יבמות ו, ב) סובר שהדרשה של “והשימותי” היא דרשה גמורה גם לגבי בתי כנסיות ובתי מדרשות. ובדיוק כמו שדורש הרמב"ם מפסוק זה לגבי קדושת מקדש לאחר שחרב (בית הבחירה ו, טז): “לפי שקדושת מקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. והרי הוא אומר והשימותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הם עומדין”.

המרדכי (מובא בסוף סימן קנא בב"י) כותב:

“בית הכנסת נקרא מקדש מעט ולכן אסור לנתוץ דבר מבית הכנסת דתניא בספרי מנין לנתוץ אבן מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה שהוא בלא תעשה ת"ל ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלו קיכם ואם נתץ ע"מ לכנות שרי”.

מרב המחר לא הביא את דברי המרדכי האלו בשולחנו הטהור, אבל הרמ"א בסוף סימן קנב פוסק כמרדכי הזה. הרמ"א (ס"ק ו) כותב על דברי הרמ"א: “ואסור לנתוץ דהוי כנותץ אבן מן ההיכל ודוקא דבר מחובר אסור בנתיצה”. בהסבר הרמ"א הזה כתב המחצית השקל (ס"ק ו): “קדושת ב"ה יש לו קצת קדושת היכל ודוקא במחובר. דהא ילפינן לה לאיסורא מדכתיב את מזבחותיהם תתוצון וכו' לא תעשון לה' אלו קיכם ולכן בעינן דומיא מזבח דהוא מחובר”.

אלא שהפמ"ג (סימן קנב ס"ק ו) כותב: “ואני מסופק אם נותץ אבן מב"כ או מבמ"ד דרך נתיצה והשחתה אם לוקין דומיא במקדש דלא תעשון כן לה' אלו קיכם לאו דוקא מקדש, ונ"מ למפסל בעדות”. וצ"ל שספקו של הפרמ"ג הוא אם איסור נתיצה בבית הכנסת הוא מהתורה ואם כן לכאורה עלינו לקבוע קודם שקדושת בית כנסת היא מהתורה שהרי אם קדושתו היא מדרבנן לא שייך איסור תורה של נתיצה אבל גם זה אינו בהכרח וכמו שכבר כתבנו שיתכן שקדושתו מדרבנן אבל איסור נתיצה מהתורה שהרי איסור נתיצה אינו קשור לקדושות בית כנסת אלא עם השתמשות ויעוד, וכל דבר שמועד לדברים שבקדושה יש איסור נתיצה מהתורה. ואמנם אחר כך מצאתי בפמ"ג במשבצות זהב (תחילת סימן קנג) שכותב במפורש שקדושתו של בית כנסת מדרבנן ולא

מן התורה. והרב שדי חמד תמה על הפמ"ג מדברי עצמו שכתב שקדושת בית כנסת ובית מדרש מדרבנן (משבצות זהב קנג, ס"ק א) ואילו באשל אברהם (סימן קנב) משמע בפשיטות שלנתון אבן מבית כנסת יש איסור תורה ואם כן בהכרח שמן התורה יש לה קדושה. ודברי השדי חמד אלו לא כדברי ההסבר שכתבנו קודם לכן שיתכן שיש קדושה רק מדרבנן אבל איסור הנתיצה הוא מהתורה. גם מדברי הדעת תורה (סימן קנב) משמע שיש קשר בין קדושת בית כנסת אם היא מהתורה לאיסור הנתיצה, אלא שכותב שאפילו לדברי המב"ט שסובר שיש קדושה מהתורה מכל מקום מותר להוסיף בעובי הכתלים ולמעט על ידי כך בחלל בית הכנסת. ומדברי רש"י (יומא נא, ב) נראה שגם בבית המקדש היה מותר לכאורה להוסיף אלא שהפסוק האומר הכל מיד ה' עלי השכיל, רואים שיש גזירת הכתוב האוסרת להוסיף בבית המקדש, ואם כן בבית הכנסת יהיה מותר.

החיי אדם (כלל יז סעיף ו) כותב: "וכתבו הפוסקים דמצוה זו לירא מן המקדש נוהג בבהכ"נ ובמ"ד מן התורה". ויותר מזה מצאתי בספר מעשה אברהם (א"ח, לז) הכותב: "בכלל עשה ועשו לי מקדש הוא בנין בית כנסת וכ"כ צריך שהיה הבנין לשמה לשם בית הכנסת דומיא דבנין בית המקדש ומטעם זה אסור לבנותה ע"י עכו"ם כשאפשר ע"י ישראל". גם השדי חמד כתב (אות מד) דבנין בית כנסת הוא מדאורייתא וכן משמע גם כן מהזוה"ק פרשת נשא (דף קכו, א) שכתב "ועשו לי מקדש דכל בי כנישתא בעלמא מקדש איקריי".